

Державний вищий навчальний заклад «Національний гірничий університет»

(повне найменування вищого навчального закладу)

Кафедра аерології та охорони праці

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Завідувач кафедри

Аерології та охорони праці

Голінько В.І.

“ ” 2017 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Технічна експертиза об’єктів підвищеної небезпеки

(шифр і назва навчальної дисципліни)

Галузь знань 26 «Цивільна безпека», 18 «Виробництво та технології»

(шифр і назва напрямку підготовки)

спеціальність 263 «Цивільна безпека», 184 «Гірництво»

(шифр і назва спеціальності)

Спеціалізація «Промислова безпека та охорона праці», «Охорона праці»

(назва спеціалізації)

інститут, факультет, відділення Гірничий

(назва інституту, факультету, відділення)

Дніпро
2017 рік

Робоча програма дисципліни **Технічна експертиза об'єктів підвищеної небезпеки для студентів**

(назва навчальної дисципліни)

Галузь знань 26 «Цивільна безпека», 18 «Виробництво та технології», спеціальність 263 «Цивільна безпека», 184 «Гірництво»

«__» ____, 2017 року - 12 с.

Розробник:

Яворська Олена Олександрівна, доцент кафедри аерології та охорони праці, к-т технічних наук, доцент.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри аерології та охорони праці

Протокол від. “ 31 ” серпня 2017 року № 1

Завідувач кафедри (голова циклової комісії) аерології та охорони праці

(підпис) (Голінько В.І.)
(прізвище та ініціали)

“ 1 ” вересня 2017 року

©Голінько В.І., 2017 рік
©НГУ, 2017 рік

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 4	Галузь знань 26 Цивільна безпека, 18 Виробництво та технології (шифр і назва)	Нормативна	
	Спеціальність <u>263 Цивільна безпека,</u> <u>184 Гірництво</u> (шифр і назва)		
Модулів – 1	Спеціалізація: <u>184 «Охорона праці»,</u> <u>263 «Промислова безпека та охорона праці»</u>	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 2		5-й	5-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання не передбачено (назва)		Семестр	
Загальна кількість годин - 120		1-й	2-й
		Лекції	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи студента – 8	Освітньо-кваліфікаційний рівень: магістр	28 год.	8 год.
		Практичні, семінарські	
		14 год.	4 год.
		Лабораторні	
		0 год.	0 год.
		Самостійна робота	
		80 год.	109 год.
		Індивідуальні завдання: 0 год.	
Вид контролю: екзамен			

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

- для денної форми навчання – 0,3;
- для заочної форми навчання – 0,1.

2. Мета та завдання навчальної дисципліни.

Метою навчальної дисципліни «Технічна експертиза об'єктів підвищеної небезпеки» є формування знань щодо, здатності вирішення проблем і завдань по забезпеченню безпечного виконання робіт підвищеної небезпеки і експлуатації обладнання підвищеної небезпеки. Набуття практичних вмінь і навичок із оцінювання відповідності машин, механізмів, устаткування, транспортних та інших засобів виробництва вимогам чинних нормативних документів з охорони праці та

промислової безпеки.

Перелік професійних компетентностей:

— здатність ефективного вирішення завдань щодо професійної діяльності експертів технічних з промислової безпеки під час технічних оглядів, випробування, експертного обстеження, технічного діагностування обладнання та устаткування підвищеної небезпеки; встановлення відповідності обладнання, технологій та іншої небезпечної продукції, в тому числі і придбаної за кордоном, вимогам нормативно-правових актів з охорони праці, що чинні на території України; визначення відповідності стану охорони праці та безпеки промислового виробництва суб'єктів господарювання під час виконання робіт підвищеної небезпеки та експлуатації обладнання підвищеної небезпеки; з'ясувати належність технічного стану обладнання та стану ведення технологічного процесу на об'єкті.

— здатність організації контролю за додержанням вимог чинних нормативно-правових актів з цивільної безпеки, стандартів безпеки праці у процесі виробництва ЄС і України;

— здатність проводити оцінку безпеки об'єктів підвищеної небезпеки та потенційно небезпечних об'єктів, сертифікацію виробів, машин, матеріалів на відповідність вимогам безпеки ЄС і України;

— здатність організовувати експлуатацію техніки, устаткування, спорядження та засобів автоматики у сфері професійної діяльності безпеки ЄС і України.

Перелік професійних компетентностей за спеціалізацією:

— здатність під час участі у проведенні експертизи проектної документації виявляти порушення, які створюють загрозу життю і здоров'ю працівників або можуть привести до аварії;

— здатність аналізувати відповідність інженерно-технічних рішень в будівлях та спорудах нормативним вимогам з охорони праці, виробничої санітарії, протипожежного стану та охорони навколишнього середовища;

— здатність визначати ризики небезпек, складати карти професійних ризиків, застосовувати міжнародні стандарти щодо аудиту та системи керування охороною праці на підприємстві;

— здатність здійснення контролю за додержанням у підрозділах підприємства законодавчих та інших нормативно-правових актів з охорони праці, враховуючи особливості техногенної небезпеки об'єкта, техногенну небезпеку виробничих процесів, вимоги чинних нормативних документів, в умовах виробництва.

Результати навчання студент повинен **знати:**

- законодавство України та інші нормативно-правові акти з питань охорони праці та промислової безпеки;

- вимоги безпеки до будови, безпечної експлуатації, технічного обслуговування та ремонту технічних засобів і обладнання; порядок технологічних процесів на об'єктах підвищеної небезпеки;

- порядок проведення експертного обстеження;

- терміни, визначення, фізичну суть понять та процесів у галузі об'єктів підвищеної небезпеки;

- методи, засоби та технологію оцінки вимог безпеки;

- нормативно-технічну документацію, яка встановлює вимоги до технічного стану об'єктів експертизи;

- нормативно-правові акти щодо порядку виконання технологічних процесів;

- види засобів колективного та індивідуального захисту;

- методи контролю вимог безпеки.

В результаті вивчення курсу студент повинен **вміти** у відповідності до сфери діяльності (виробнича, соціально - виробнича, соціально- побутова) реалізовувати набуті знання щодо участі:

- у визначенні рівня безпеки потенційно небезпечних об'єктів і об'єктів підвищеної небезпеки;
- в організації і забезпеченні проведення експертизи проектів на будівництво об'єктів виробничого призначення з точки зору їх відповідності вимогам охорони праці та проведення експертного діагностування обладнання і робіт та обладнання підвищеної небезпеки;
- у забезпеченні безпечних умов праці при експлуатації об'єктів виробничого призначення та обладнання підвищеної небезпеки ;
- у розробці проектної документації на об'єкти та обладнання підвищеної небезпеки з урахуванням вимог охорони праці;
- в організації експертизи діагностування об'єктів підвищеної небезпеки;
- у оперативно-методичному забезпеченні експертизи з охорони праці.

3. Програма навчальної дисципліни.

Змістовий модуль 1. Загальні питання охорони праці, промислової безпеки та технічної експертизи ОПН.

Тема 1. Законодавче та нормативно-правове регулювання охорони праці, промислової безпеки, технічної експертизи ОПН.

Основні законодавчі акти про охорону праці та промислову безпеку: Конституція України, Закони України «Про охорону праці», «Основи законодавства України про охорону здоров'я», «Про використання ядерної енергії та радіаційний захист», «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення», «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності». Кодекс законів про працю України, Кодекс цивільного захисту України. Правове поле цих актів законодавства і коло питань, на які поширюється їх дія щодо охорони праці та промислової безпеки. Принципи державної політики в галузі охорони праці та промислової безпеки. Державні міжгалузеві та галузеві нормативні акти про охорону праці та промислову безпеку (норми, правила, положення, інструкції, переліки тощо). Кодування міжгалузевих і галузевих нормативних актів про охорону праці. Міждержавні стандарти системи стандартів безпеки праці, державні стандарти України з питань безпеки праці. Нормативні акти про охорону праці, що діють у межах підприємства.

Тема 2. Міжнародне співробітництво в галузі охорони праці та промислової безпеки.

Міжнародне співробітництво в галузі охорони праці, використання світового досвіду організації роботи щодо поліпшення умов і безпеки праці Директиви ЄС і Конвенції МОП, впровадження їх в Україні. Міждержавні стандарти системи стандартів безпеки праці, державні стандарти України з питань безпеки праці.

Роль Міжнародної організації праці у формуванні політики ЄС. Міжнародна організація праці та її вплив на розвиток соціально-трудових відносин. Основні Конвенції МОП в галузі охорони праці.

Тема 3. Аварії та виробничий травматизм на об'єктах підвищеної небезпеки.

Аналіз основних причин виробничого травматизму.

Виробничі аварії, їх типи, причини та наслідки. Вплив техногенних чинників на екологічну безпеку та безпеку життя і здоров'я людей. Закон України " Про об'єкти підвищеної небез-

пеки". Ідентифікація об'єктів підвищеної небезпеки (далі-ОПН). Повноваження суб'єкта господарської діяльності, який має ОПН, щодо організації робіт з ідентифікації ОПН

Планування заходів у разі надзвичайних ситуацій на виробництві. Організація аварійних служб та формування планів їх роботи. Вибір засобів контролю, управління і протиаварійного захисту (ПАЗ). Обґрунтування вибору енергозабезпечення (енергостійкості) системи контролю, управління і ПАЗ з урахуванням характеру технологічного процесу та енергетичного потенціалу об'єкта. Типове положення про навчання. Перелік робіт з підвищеною небезпекою. Перелік робіт, де є потреба у професійному доборі.

Тема 4. Порядок навчання, підвищення кваліфікації та атестації технічних експертів з промислової безпеки.

Вимоги до загальної освіти, спеціальної підготовки, підвищення кваліфікації і стану здоров'я фахівців, які мають право проводити технічний огляд або експертне обстеження устаткування підвищеної небезпеки. Порядок навчання та підвищення кваліфікації експертів технічних. Напрями діяльності експертів технічних з промислової безпеки.

Психофізіологічна експертиза для персоналу, залученого до виконання робіт підвищеної небезпеки та завдань, що потребують професійного добору.

Змістовий модуль 2. Технічна експертиза виробничих процесів та обладнання.

Тема 1. Видача дозволів на виконання робіт підвищеної небезпеки та декларування відповідності робіт, устаткування та продукції вимогам безпеки.

Перелік видів робіт підвищеної небезпеки, на які видається дозвіл.

Умови одержання дозволу. Переоформлення дозволу, видача дублікату. Відмова у одержанні дозволу. Строки видачі дозволу центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони праці. Строк дії дозволу. Ануляція дозволу. Реєстр дозволів.

Перелік видів робіт підвищеної небезпеки, які виконуються на підставі декларації відповідності матеріально-технічної бази роботодавця вимогам законодавства з питань охорони праці та промислової безпеки. Вимоги до експертних організацій, які мають право видачі дозволів на виконання робіт підвищеної небезпеки та на експлуатацію (застосування) машин, механізмів, устаткування підвищеної небезпеки.

Перелік напрямів діяльності експертів технічних з промислової безпеки.

Тема 2. Порядок проведення огляду, випробовування та експертного обстеження устаткування підвищеної небезпеки.

Визначення понять: технічний огляд, експертне обстеження, технічне діагностування, випробовування, промислова безпека. Порядок проведення технічного огляду. Види технічних оглядів: первинний, періодичний, позачерговий.

Вимоги до спеціалізованих організацій, які мають право проводити технічний огляд машин, механізмів та устаткування підвищеної небезпеки. Етапи проведення технічного огляду. Забезпечення роботодавцем належних умов для проведення технічного огляду.

Порядок проведення експертного обстеження. Вимоги до спеціалізованих організацій, які мають право проводити експертне обстеження машин, механізмів та устаткування підвищеної небезпеки. Етапи проведення експертного обстеження. Вимоги до оформлення висновку експертного обстеження.

Тема 3. Завдання технічного огляду та технічного діагностування. Методи проведення діагностики обладнання.

Види технічного огляду (ТО): повний, частковий, первинний, періодичний (черговий).

Завдання технічного діагностування: визначення (розпізнання, оцінка) технічного стану, у якому перебуває об'єкт на момент діагностування; оцінка відповідності чи невідповідності технічного стану об'єкта діагностування та у разі невідповідності — визначення причини невідповідності: несправності, дефекту, граничного ступеню зношеності, відхилення від регулювань тощо; виявлення ушкоджень чи дефектів на початковій стадії їх розвитку, виявлення конкретних дефектних вузлів чи деталей, визначення і усунення причин, що викликали дефект.

Етапи процесу діагностики об'єкту. Види технічної діагностики. Методи технічного діагностування: неруйнівні методи та засоби контролю; акустична емісія; методи неруйнівного контролю; методи первинного діагностування; специфічні методи для кожної з галузей техніки; вібродіагностика, внутрішньотрубна діагностика.

Обладнання для проведення технічного огляду та технічного діагностування. Вимоги до нього.

Тема 4. Безпека праці при виконанні робіт з технічного огляду та/або експертного обстеження.

Загальні вимоги безпеки до виробничого обладнання. Загальні вимоги безпеки до технологічних процесів. Організація безпечного виконання робіт.

Засоби безпеки під час роботи з обладнання для технічного огляду та технічного діагностування.

Експертиза відповідності стану охорони праці та безпеки промислового виробництва суб'єктів господарювання під час виконання роботи підвищеної небезпеки та експлуатації (застосування) обладнання підвищеної небезпеки

Експертиза технічного стану обладнання та стану ведення технологічного процесу на об'єкті де стався нещасний випадок або аварія.

Електробезпека. Заходи з попередження травматизму при використанні електрообладнання.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	л а б	ін д	с.р.		л	п	л а б	ін д	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1												
Змістовий модуль 1.												
Тема 1. Законодавче та нормативно-правове регулювання охорони праці та промислової безпеки.	16	4	2			10	15	0,5	0,5			14
Тема 2. Міжнародне співробітництво в галузі охорони праці та промислової безпеки.	14	3				11	15	0,5	0,5			14
Тема 3. Аварії та виробничий травматизм на об'єктах підвищеної небезпеки.	16	4	2			10	15	0,5				14,5
Тема 4. Порядок навчання, підвищення кваліфікації та атестації технічних експертів з промислової безпеки.	16	3	2			11	15	0,5	0,5			14
Разом за змістовим модулем 1	60	14	6			42	60	2	1,5			56,5
Усього годин	54	14	6			42	60	2	1,5			56,5
Модуль 2												
Змістовий модуль 2.												
Тема 1. Видача дозволів на виконання робіт підвищеної небезпеки та декларування відповідності робіт, устаткування та продукції вимогам безпеки.	15,5	4	2			10	15	1	0,5			13,5
Тема 2. Порядок проведення огляду, випробовування та експертного обстеження устаткування підвищеної небезпеки.	14,5	3,5	2			9	15	1	1			13
Тема 3. Завдання технічного огляду та технічного діагностування. Методи проведення діагностики обладнання.	15,5	3,5	2			10	15	1	1			13
Тема 4. Безпека праці при виконанні робіт з технічного огляду та/або експертного обстеження.	14,5	4	2			9	15	1	1			13
Разом за змістовим модулем 2	60	14	8			38	60	4	3,5			52,5
Усього годин	120	28	14			80	120	6	6			109

7. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Методи неруйнівного контролю.	2
2	Перевірка герметичності саморятувальників.	2
3	Перевірка працездатності вогнегасників.	2
4	Апаратура захисту електрообладнання.	2
5	Захист від блискавки.	2
6	Опрацювання ЗУ «Про об'єкти підвищеної небезпеки».	2
7	Опрацювання НПА в сфері промислової безпеки.	2

8. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Наказ N 98 від 23.02.2006 р. Методики ідентифікації потенційно небезпечних об'єктів (приклади ідентифікації об'єктів господарської діяльності).	4
2	Нормативно-правові акти з питань експертизи проектів.	7
3	Наказ N 338 від 18.12.2000 р. «Про затвердження Положення про паспортизацію потенційно небезпечних об'єктів».	4
4	Попередня експертиза (перевірка) проектної документації.	5
5	Завдання та порядок експертизи виробничих процесів та обладнання.	5
6	Методика проведення експертного обстеження парових та водогрійних котлів.	4
7	Положення про порядок проведення експертизи проектної документації на виготовлення засобів виробництва.	4
8	Сертифікація персоналу з неруйнівного контролю в умовах переходу на міжнародні стандарти.	5
9	Основні Конвенції МОП в галузі охорони праці.	5
10	Отримання дозволу на експлуатацію обладнання підвищеною небезпеки. Опрацювання Постанови КМУ № 1107 від 26.10.11р.	4
11	Опрацювання постанови Про затвердження Правил будови і безпечної експлуатації вантажопідіймальних кранів.	5
12	Експертиза щодо відповідності засобів виробництва, придбаних за кордоном, НПАОП, що чинні на території України. Технічне обстеження імпортного обладнання підвищеної небезпеки.	6
13	Обстеження підприємств для виявлення робіт з підвищеною небезпекою.	6
14	Порядок визначення робіт з підвищеною небезпекою.	5
15	Вимоги до переліку та змісту документації, що надається в експертні організації.	5
16	Оформлення експертних висновків на відповідність об'єкту дослідження вимогам охорони праці.	6
	Разом	80

9. Індивідуальні завдання

Індивідуальні завдання навчальним планом не передбачені.

10. Методи навчання

Методи навчання, що використовуються у процесі лекційних занять: словесні методи; наочні методи; практичні методи; самостійна робота студентів.

11. Методи контролю

Оцінка якості засвоєння навчальної дисципліни «Технічна експертиза об'єктів підвищеної небезпеки» включає поточний контроль успішності та екзамен.

Для модульного контролю засвоєння студентами навчального матеріалу, що вивчається під час аудиторних занять і самостійної роботи, передбачено проведення модульної контрольної роботи.

Модульний контроль здійснюється через оцінювання рівня сформованості компетенцій.

Підсумковий контроль здійснюється без участі студента на підставі результату поточного контролю успішності та результату заліку через визначення середньозваженого балу.

Самостійна робота з підготовки до контрольних заходів здійснюється за методичними рекомендаціями до самостійної роботи.

12. Розподіл балів, які отримують студенти

Дисципліна «Технічна експертиза об'єктів підвищеної небезпеки» передбачає викладання навчального матеріалу на лекціях та самостійної роботи студентами.

Кількість балів за дисципліну заносять до таблиці

Поточне тестування та самостійна робота							Підсумковий тест (екзамен)	Сума
Змістовий модуль 1							20	100
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7		
5	5	5	5	5	5	10		
Змістовий модуль 2								
T1	T2	T3	T4	T5	T6			
5	5	5	5	5	10			

T1, T2 ... T12 – теми змістових модулів.

13. Методичне забезпечення

1. Методичні вказівки до лабораторної роботи «Вивчення ручних вогнегасників» з дисципліни «Безпека життєдіяльності» для студентів усіх спеціальностей / Уклад.: Ю.Р. Іконніков, Я.Я. Лебедєв, С.І. Чеберячко, І.І. Пугач - Дніпропетровськ: Національний гірничий університет, 2003.- 15с.

2. Методичні вказівки до лабораторної роботи «Дослідження апаратури захисту людини та технічних засобів в мережах змінного струму напругою до 1000 В» для студентів усіх спеціальностей / Уклад.: В.І. Голінько, В.Ю. Фрундін, В.Г. Марченко, Ю.І. Чеберячко, М.Ю. Іконніков - Дніпропетровськ: Національний гірничий університет, 2012.- 14с.

3.

14. Рекомендована література

Базова

1. Електронний конспект лекцій з дисципліни «Технічна експертиза об'єктів підвищеної небезпеки» / О.О. Яворська, НГУ, 2017.

2. Попов В.А., Гудошник В.А. На тернистом пути экспертизы промышленной безопасности / В.А. Попов, В. А. Гудошник. — Днепропетровск: АРТ-ПРЕСС, 2016. — 544 с.

Допоміжна

1. Конвенции и рекомендации / Междунар. организация труда: В 2 т. — Женева: МБТ, 1991.

Основні законодавчі та нормативно-правові акти

1. Закон України «Про об'єкти підвищеної небезпеки».
2. Закон України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності».
3. Наказ Міністерства надзвичайних ситуацій України від 11.08. 2011 р. № 826 ” Про затвердження Положення про організацію та здійснення державного гірничого нагляду, державного нагляду (контролю) у сфері промислової безпеки та охорони праці в системі Держгірпромнагляду України та уніфікованої форми Акта перевірки суб'єкта господарювання (виробничого об'єкта).
4. Закон України від 05 червня 2014 р. № 1315-VII “Про стандартизацію”.
5. Закон України від 04 квітня 2013 р. № 178-VII “Про затвердження Загальнодержавної соціальної програми поліпшення стану безпеки, гігієни праці та виробничого середовища на 2014-2018 роки”.
6. Закон України від 06 вересня 2005 р. № 2806-IV “Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності”.
7. Закон України від 23 вересня 1999 р. № 1105-XIV “Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування”.
8. Закон України від 14 жовтня 1992 р. № 2694-XII “Про охорону праці”.
9. Кодекс законів про працю України від 10 грудня 1971 р. № 322-VIII.
10. Конституція України.

15. Інформаційні ресурси

1. Постановление Кабинета министров Украины от 26.05.2004г., № 687.
2. НПАОП 0.00-1.01-07.
3. НПАОП 0.00-1.36-03.
4. Закон України «Про об'єкти підвищеної небезпеки» № 2245-III від 18.01.2001.
5. Наказ Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської аварії №98 від 23.02.2006 «Про затвердження Методики ідентифікації потенційно небезпечних об'єктів».
6. Постанова КМУ №956 від 11 липня 2002р «Про ідентифікацію та декларування безпеки об'єктів підвищеної небезпеки».
7. Наказ Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської № 338 від 18.12.2000 «Про затвердження Положення про паспортизацію потенційно небезпечних об'єктів».
8. Основи охорони праці: Підручник / В. І. Голінько - Дніпропетровськ: НГУ, 2014 – 271 с.
9. Про затвердження Порядку видачі дозволів на виконання робіт підвищеної небезпеки та на експлуатацію (застосування) машин, механізмів, устаткування підвищеної небезпеки. Із змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 10.10.2012 ,№ 927 (927-2012-п) . Постанова від 26 жовтня 2011р., №1107. Київ.

10. Постанова Кабінету Міністрів України від 26.05.2004 р. ,№ 687.Про затвердження Порядку проведення огляду, випробування та експертного обстеження (технічного діагностування) машин, механізмів, устаткування підвищеної небезпеки. Київ.
11. Цейтлін М.А., Райко В.Ф., Шестопапов О.В. Проектування природоохоронних комплексів з використанням САПР /Навчальний посібник/. - Харків: НТУ «ХПІ», 2013.- 224 с.
12. Інженерні рішення з охорони праці при розробці дипломних проектів інженерно-будівельних спеціальностей: Навчальний посібник / За ред. В. В. Сафонова. – К.: Основа, 2000. – 336 с.
13. Міністерство освіти і науки України <http://www.mon.gov.ua>.
14. Міністерство екології та природних ресурсів України <http://www.menr.gov.ua>.
15. <http://www.dnopr.kiev.ua> – нормативні документи.
16. Інформаційно-пошукова правова система «Нормативні акти України (НАУ)». <http://www.nau.ua>.